

Juhani Päivänen

Suoluonnon ominaispiirteet kuvin ja sanoin

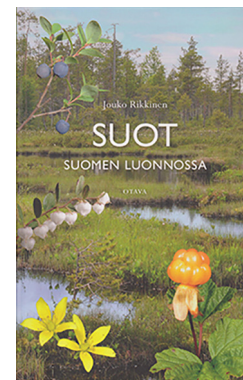
Päivänen J. (2022). Suoluonnon ominaispiirteet kuvin ja sanoin. Metsätieteen aikakauskirja 2022-10696. Kirjallisuutta. 4 s. <https://doi.org/10.14214/ma.10696>

Yhteystiedot Helsingin yliopisto, Metsätieteiden osasto, Helsinki

Sähköposti juhani.paivanen@helsinki.fi

Hyväksytty 3.2.2022

Jouko Rikkinen (2021). Suot Suomen luonnossa. Otava, Keuruu. 165 s. ISBN 978-951-1-36541-9.

Suon määrittelyn vaikeus

Soiden luokittelu perustuu pääasiassa suokasvupaikkojen kasviyhdyksuntiin. Jouko Rikkisen kirjan esipuhe lupaakin esitellä erilaisille soille ominaisia kasveja mahdollisimman laajasti. Kirjan tarjoama erinomaista kuvastoa ja kirjallista selitelmaa käyttäjä voi vielä täydentää lajintuntemuksen oppimisympäristö Pinkan avulla. Helsingin yliopiston ylläpitämä Pinkka lienee sekkin pääasiassa Rikkisen aikaansaama.

Suo-oppaiden yhteinen ongelma näyttää olevan liki kehäpäätelmäksi muotoutuva suon ja suokasvin määrittelmä: kirjan mukaan kasvupaikan voi tunnistaa suoksi toisaalta vetisyydestä ja toisaalta suokasveista. Turvealustan sanotaan myös olevan kaikille soille yhteinen piirre (s. 7, 36). Aiemmissa oppaissa asia on ilmaistu kompaktisti Cajanderia (1916) myötäillen: ”Suot ovat siten kasvupaikkoja, joilla on suokasvien vallitsema turvetta tuottava kasviyhdyksunta” (Laine ym. 2018, s. 9). Suokasvio, joka nimensä mukaisesti pyrkii esittelemään erityisesti suokasveja, tarkoittaa pitävänsä suokasveina märkää kasvualustaa sietäviä suosammalia, erityisesti rahkasammalia (*Sphagnum* spp. L.). Suokasveiksi määrittyvät lisäksi ne putkilokasvit, jotka esiintyvät yhdessä näiden sammalien kanssa (Väre ja Laine 2014, s. 10). Toisaalta on voitu osoittaa käänteisesti, että osa luonnontilaisen suon putkilokasvillisuudesta on metsäojituksen jälkeen edelleenkin turvealustaa

suosivaa; turvealustaa karttavia lajeja ei sitä vastoin kuivahtaneelle kasvupaikalle juuri ilmesty (Reinikanen 1994).

Jouko Rikkisen oppaassa suo on luonnontilainen – keinotekoisien kuivatuksen vaikutuksesta vapaa – ekosysteemi. Sen tunnistaa kumisaappaan alla kasvualustan vetisyydestä, joustavuudesta, upottavuudesta ja kasvinjäännöksistä muodostuneen maaperän eli turpeen joustavasta rakenteesta (s. 7). Näihin aistinvaraisesti ja osin subjektiivisesti tunnistettaviin luonnontilaisen suon ominaispiirteisiin voisi vielä lisätä suon voimakkaat tuoksut, jotka muuttuvat vuodenaikojen ja kasvupaikan kasvillisuuden mukana. Kun suo ojitetaan, se muuttuu Rikkisen mukaan metsäksi (esim. s. 56). Suon puhdasoppinen määrittely onkin sietämättömän vaikeaa: käsitesisältö riippuu oleellisesti yhteydestä, missä termiä ”suo” käytetään. Myös ihmisen toiminnallaan (ojitus) muuttama suo voidaan maankäyttöluokkana ymmärtää suoksi tai ainakin turvemaaksi – erotukseksi kivennäismaasta – niin kauan kuin kivennäismaa on turvekerroksen peitossa. Näin tehdään esim. valtakunnan metsien inventoinneissa.

Kirjan rakenne

Luonto-oppaiden yhteinen ongelma on usein se, että teksti kiirehtii liian nopeasti itse asiaan. Lähestymistapa juontuneen tavoitteesta rajoittaa painosivu- ja arkkimäärää. Kirjoittaja tiivistää sanottavaansa joko vapaaehtoisesti tai kustantajan toiveesta. Menetetään mahdollisuus virittää kirjan lukija vastaanottamaan tietokirjan monisuuntaista antia. Tässäkin kirjassa jää kaipaamaan esipuheeseen tai johdantoon sijoitettua, lukijalle suunnattua lukemis- ja käyttöohjetta.

Kirjassa on pitkäkö johdanto, jonka leipäteksti jakaantuu seitsemään otsikolliseen alalukuun: Soiden eliöyhteisö, Soiden synty, Rahkasammal tuottaa turvetta, Soiden luokittelu, Opaskasvit paljastavat suon ravinnetason, Suoyhdistymätyypit ja Soiden suojele. Jostakin selittämättömästä syystä tämä esiteltävien ja todella oleellisten asiakokonaisuuksien väliotsikkotasoinen jäsentely on joko jäänyt tai harkitusti jätetty pois sisällysluettelosta. Tämä on sikäläkin harmillista, koska kirjasta puuttuu käytetyn terminologian selityksiin ohjaava asiasanahakemisto. Lukijaa askarruttava asia tai termin käsitesisältö on useimmiten kirjassa, mutta sitä on vaikea löytää.

Kuten jo edellä mainittiin, kirja keskittyy luonnontilaisiin soihin. Esimerkiksi metsäojitettujen soiden luokittelu kuitataan johdannossa muutaman rivin kappaleella väliotsikon ”Soiden luokittelu” alla. Johdannon Opaskasvit-luvussa selitetään käytetyn termin käsitesisältö ja kuvataan suon ravinteisuustasoja ilmentävät kasvilajiryhmät. Koska suon kasvilajisto ja ekohydrologia kulkevat käsi kädessä, suoveden alkuperään liittyvät käsitteet ombrotrofia ja minerotrofia, samoin kuin lähteisyys, luhtaisuus, korpisuus, sulamisvesivaikutus ja rimpisyys, tulevat selitetyiksi.

Suotyypit

Suokasviyhdyksuntiin perustuvat suotyypit esitellään ryhmittäen ne viiteen ”päätyyppiryhmään”: korvet, rämeet, nevat, letot ja lettorämeet sekä luhdet. Termiä päätyyppiryhmä ei Rikkinen kuitenkaan käytä (vrt. esim. Heikurainen 1986; Laine ym. 2018). Myös termien aitokorpi (s. 51) ja aidot korvet ja aidot rämeet (s. 66) sisään rajautuu suppeampi joukko suotyyppejä kuin edellä viitatuissa metsätaloudellisissa suoluokituksissa.

Kirja kuvaa aluksi kunkin ryhmän kasvillisuuden erityispiirteet, jonka jälkeen keskeisten kasviyhdyksuntien ja kasvilajien valokuvalliset ja sanalliset selitykset etenevät limittäin itse suotyypin nimeämisen kanssa. Lähestymistapa on siten sopusoinnussa käsiteanalyysiin perustuneen terminologiatyön kanssa, jossa suotyyppi määriteltiin luokaksi sellaisessa sopimuksenvaraisessa

soiden luokituksessa, joka perustuu suolla kasvavan kasviyhdyksunnan koostumukseen (Suomalais-venäläinen metsäsananakirja 2008, s. 436).

Eri suotyyppeiden ”sukulaisuutta” olisi toivonut tekstin lisäksi esiteltävän kaavioina, joissa kullekin tyyppille olisi osoitettu paikka esim. lisääntyvän märkyden ja ravinteisuuden akselistosta.

Suoyhdistymätyypit

Soille on ominaista, että suon syntyprosessin (metsämaan soistuminen, primaarinen soistuminen, vesistön umpeenkasvu) jälkeen tapahtuva suoekosysteemin toiminta ja kehitys johtavat pitkällä aikavälillä – satojen ja tuhansien vuosien aikajänteellä – kasvupaikan muutoksiin, jotka heijastuvat pintakasvillisuuden perusteella määräytyviin suotyyppeihin ja niiden nimeämiseen. Tämä kehitys suuraluetasolla näkyy suoyhdistymätyypeinä, joiden syntymekanismia ohjailee toisaalta ilmasto ja toisaalta topografia (s. 28). Suoyhdistymätyypeistä keidas- ja aapasuot esitellään ominaispiirteineen ja alatyypeineen omina päälukuinaan (s. 116–139). Kirja katsoo palsasoiden kuuluvan aapasoiden suoyhdistymätyyppeihin (s. 130–131). Sitä vastoin Pohjois-Suomen vaara-alueille luonteenomaiset rinnesuot esitellään tässä kirjassa omana suoyhdistymätyypinään.

Sanavalintoja

Johdanto-luvussa väliotsikon väittämä ”Rahkasammal tuottaa turvetta” ei anna täysin oikeaa kuvaa suoekosysteemin toiminnasta. Osa tuotetusta kasvimateriaalista – muidenkin kuin rahkasammalten jäännösten – vajavaisesti hajotessa suon märissä, happamissa, viileissä ja niukkahappisissa olosuhteissa kerrostuu turpeeksi ja turvekerros paksuntuu. Lipsahduksena on pidettävä sitä, että kuvateksti (s. 16) puhuu maatumisjäänteistä. Jos osa biomassasta hajoaa siten, että sitä siirtyy kasvihuonekaasuina ilmakehään, niin jäljelle jäävistä kasvinjäännöksistä kerrostuu turvetta. Elävänä jäänteinä eli reliktinä sitä vastoin voidaan pitää esim. metsäojitetun suon painannepinnassa sinnittelevää pullosaraa (*Carex rostrata* Stokes in Withering), joka kertoo suon ennen ojitusta olleen mitä ilmeisimmin saraisuustason neva tai sekatyypin.

Kalvakkarahkasammal (*Sphagnum papillosum* Lindb.) mainitaan kalvakkanevojen ”tunnuskasviksi”. En huomannut yhtään muuta kasvilajia nostetun suotyypin tunnuskasvin asemaan. Asian tarkistaminen on tosin kiireiselle lukijalle vaikeaa, koska kirjassa on vain kasvillisuustyypin ja kasvilajien hakusanaluettelot.

Suoyhdistymätyyppien kohdalla olisi ehkä ollut hyvä sanoa, että keidassoita on kutsuttu myös kohosoiksi.

Jouko Rikkinen on välttänyt kiusauksen antaa nimeämilleen suotyypeille kirjainlyhenteet. Tämä on varmasti syvän harkinnan tulos; näin on välttytty sotkeutumasta aiempien oppaiden soveltamiin lyhenneviidakkoihin.

Lopuksi

Suolle saapastelemaan suuntaavaa, tiedonnälkäistä kansaa on jälleen ilahdutettu uudella suoppaalla. Kirjan kustantajan Suomen luonnossa -sarjasta tämän sisältöinen kirja näyttääkin tähän saakka puuttuneen. Kirja täydentää erinomaisella tavalla jokamiehen suotietoutta alueella, joka jää toisaalta puhtaasti kasvitieteellisten (esim. Eurola ym. 2015) ja toisaalta metsätaloudellisiin sovelluksiin tähtäävien (esim. Laine ym. 2018) oppaiden välimaastoon. Suotietoutta popularisoivan

kirjallisuuden menekki osoittaa, että ihmiset kaipaavat luontosuhteensa lujittamiseen oikeaa tietoa ja uusien asioiden löytämisen iloa.

Takakannen teksti saattaa silti luvata liikoja: ”Tämän reppuun mahtuvan oppaan avulla voit tunnistaa suotyypit ja niille luonteenomaiset kasvit.” Lajintuntemuksen opiskelussa tuskin mikään painettu tai digiopas voi kokonaan korvata kokeneen asiantuntijan maastossa antamia vinkkejä.

Lähteitä

Cajander AK (1916) Metsänhoidon perusteet I. WSOY, Porvoo.

Eurola S, Huttunen A, Kaakinen E, Kukko-oja K, Saari V, Salonen V (2015) Sata suotyyppiä – opas Suomen suokasvillisuuden tuntemiseen. Thule-instituutti, Oulangan tutkimusasema, Oulun yliopisto, Oulu. ISBN 978-952-62-0891-6.

Heikurainen L (1986) Suo-opas metsänkasvatusta varten, 4. uudistettu painos. Kirjayhtymä, Helsinki. ISBN 951-26-1439-1.

Laine J, Vasander H, Hotanen J-P, Nousiainen H, Saarinen, M, Timo Penttilä (2018) Suotyypit ja turvekankaat – kasvupaikkaopas. Metsäkustannus Oy. ISBN 978-952-338-036-3.

Suomalais-venäläinen metsäsanakirja (2008) Metsäkustannus Oy. ISBN 978-952-5118-34-6.

Väre H, Laine J (2014) Suokasvio. Metsäkustannus Oy. ISBN 978-952-6612-28-7.